

DOI: [10.32702/2307-2156-2019.1.29](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2019.1.29)

УДК 339.562

*В. П. Залізнюк,
к. е. н., докторант Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*

ІМПОРТОЗАМІЩЕННЯ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

*Viktoriia Zalizniuk
Candidate of Economic Sciences,
Ph.D. student of Taurian National University named after V.I. Vernadsky*

IMPORTATION IN THE SYSTEM OF PROTECTION OF FOOD SECURITY OF UKRAINE

Визначено, що основними цілями імпортозамінної стратегії розвитку є забезпечення національної економічної, в тому числі продовольчої безпеки або, іншими словами, досягнення самозабезпечення та продовольчої незалежності. Поряд з цим зміни, що відбуваються в економіці, обумовлюють необхідність імпортозаміщення як важливого елемента аграрної політики та інструменту досягнення іншої важливої мети – гарантованого забезпечення всього населення продовольством.

Виділено ризики, які пов'язані з імпортозаміщенням, серед яких наступні: зниження конкурентоспроможності виробників та їхньої продукції за рахунок штучного зниження конкуренції з основними іноземними постачальниками; падіння ефективності всієї національної економіки, якщо імпортозаміщення продовольства виявляється за якісними характеристиками значно нижче аналогів продукції іноземних конкуруючих фірм; підвищення навантаження на бюджет.

Узагальнено переешкоди для вирішення проблеми імпортозаміщення та підвищення частки вітчизняної продукції в загальних ресурсах продовольства країни: відсутність масштабної цільової державної підтримки виробників, в зв'язку з чим виробництво імпортозамінних товарів не отримує достатніх стимулів, а також в цілому не скоординовано й малоефективно; низька інформованість виробників про існуючі заходи державної підтримки, а також труднощі її отримання; труднощі з кредитуванням виробництва, суперечливий характер кредитування аграрного сектора економіки України; слабка цінова підтримка державою сільськогосподарських підприємств.

Визначено напрями розвитку імпортозаміщення та застосування механізмів стимулювання імпортозамінного виробництва в системі забезпечення продовольчої безпеки України.

It is determined that the main goals of the import-substitute development strategy are to ensure the national economic, including food security, in other words, the achievement of self-sufficiency and food independence. Along with this, the changes taking place in the economy necessitate import substitution as an important element of agrarian policy and an instrument for achieving another important goal guaranteed food security for the whole population.

The risks associated with import substitution are identified, among which are the following:

reducing the competitiveness of producers and their products by artificially reducing competition with major foreign suppliers; a decline in the efficiency of the entire national economy, if the import substitution of food is characterized by qualitative characteristics much lower than the analogue products of foreign competing firms; increasing the load on the budget.

There are generalized obstacles to solving the problem of import substitution and increasing the share of domestic products in the country's total food resources: the absence of large-scale targeted state support for producers, in connection with which the production of import substitutes does not receive sufficient incentives, and is generally not coordinated and ineffective; low awareness of producers about existing state support measures, as well as difficulties in obtaining it; difficulties in lending production, contradictory nature of lending to the agrarian sector of Ukraine's economy; weak price support by the state of agricultural enterprises.

The directions of development of import substitution and application of mechanisms of stimulation of import-substitution production in the system of ensuring food security of Ukraine are determined. The priority task of the domestic agricultural policy was the need to implement measures to reduce the import dependence on foreign producers. As already noted, the national economy, first of all, should be focused on self-sufficiency, while participation in the international division of labor should play only an accompanying role. In this regard, it seems to us reasonable that the idea of the transition from the policy of liberalization of foreign trade in food products to the policy of agrarian protectionism based on a weighted foreign trade defense mechanism and state support of the domestic market of food products is grounded.

Ключові слова: *продовольча безпека; імпортозаміщення; продовольча незалежність; механізми; стимулювання.*

Key words: *food security; import substitution; food independence; mechanisms; incentives.*

Постановка проблеми. Світовий досвід показав, що стратегія розвитку імпортозаміщення зіграла важливу роль в економічному розвитку багатьох держав. Перш за все, це відноситься до країн світу, що розвиваються, а також до країн, що переживають трансформаційний період в своєму розвитку. В Україні стратегія імпортозаміщення, безумовно, є пріоритетним напрямом у забезпеченні продовольчої незалежності та безпеки. Важлива роль цього фактора для національної економіки та політики обумовлена низкою таких обставин і причин, як входження України в систему багатостороннього регулювання по лінії СОТ, поява нових загроз для економічної безпеки країни в зв'язку певним тиском з боку західних партнерів. Отже, до основних цілей імпортозамінної стратегії розвитку слід віднести забезпечення національної економічної, в тому числі продовольчої безпеки або, іншими словами, досягнення самозабезпечення та продовольчої незалежності. Поряд з цим зміни, що відбуваються в економіці, обумовлюють необхідність імпортозаміщення як важливого елемента аграрної політики та інструменту досягнення іншої важливої мети – гарантованого забезпечення всього населення продовольством.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням імпортозаміщення та забезпечення продовольчої безпеки країни присвячені праці вітчизняних та іноземних вчених: Антипов О., Береснев Д., Гацько В., Дайнеко А., Дунаев І., Жаліло Я., Кірюхин А., Кундицький О. та інші. Проте в науковій літературі фрагментарно висвітлено питання розвитку імпортозаміщення як одного із основних факторів забезпечення продовольчої безпеки країни, що потребує подальшого дослідження у цьому напрямі.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення напрямів розвитку імпортозаміщення та застосування механізмів стимулювання імпортозамінного виробництва в системі забезпечення продовольчої безпеки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Імпортозаміщення є типом економічної стратегії та економічної політики держави, спрямованої на захист внутрішнього виробника шляхом заміщення імпортованих сільськогосподарської сировини та продовольства товарами національного виробництва.

Іншими словами, стратегія імпортозаміщення передбачає поступовий перехід до самозабезпечення країни вітчизняною продовольчою продукцією, яка формує базу її продовольчої безпеки. Така стратегія полягає в розвитку не тільки АПК, а й усієї економіки країни, що є досить актуальним для держави, у якій рівень сільськогосподарських галузей нижче, ніж у інших країн-партнерів.

Разом з тим, імпортозаміщення, сприяючи економічному зростанню держави, забезпечує зміцнення позицій вітчизняної сільськогосподарської продукції на зовнішніх ринках при зниженні ролі сировинних галузей та ослабленні залежності від поставок імпортованих товарів продовольчого призначення. Тому не випадково на сучасному етапі імпортозаміщення стало центральним елементом аграрної політики.

Відмітимо, що досвід країн з розвинутою економікою щодо розробки та реалізації стратегії імпортозаміщення свідчить, про те, що слід враховувати принципи, які можуть забезпечити успіх «...один із базових передбачає застосування державної підтримки проектів імпортозаміщення. Форми цієї підтримки можуть бути різними: пряме субсидування з бюджету; зниження оподаткування для окремих підприємств, що впроваджують процес імпортозаміщення; використання різного рівня митних ставок залежно від ступеня готовності продукту: нижчі ставки на імпорт сировини, технологій, вищі – на імпорт готових товарів» [6].

Зазначимо, що розвиток імпортозаміщення для захисту економічних інтересів своїх країн застосовують основні торговельні партнери України – Білорусь та Казахстан [2]. Так, в Казахстані «...для підтримки імпортозамінного виробництва підприємства відповідних галузей отримують субсидування частини процентних ставок за залученими кредитами, інвестиційні податкові кредити, антидемпінговий захист, для цих підприємств, які займаються відповідною діяльністю, практикується також зняття надмірних адміністративних бар'єрів, що заважають розвитку підприємств [3]. «В Білорусії здійснюється активне впровадження державних, регіональних та галузевих програм імпортозаміщення» [4].

В сучасних умовах проблема імпортозаміщення набула гострого дискусійного характеру. Зіткнулися дві точки зору:

- 1) імпортозаміщення повинно полягати в тому, щоб одних постачальників агропродукції замінити на постачальників з дружніх держав;
- 2) імпортозаміщення має на увазі налагодження власного виробництва продовольчих товарів.

У цій суперечці ми дотримуємося позиції теоретиків імпортозаміщення, які вважають, що для ослаблення товарного дефіциту на внутрішньому продовольчому ринку необхідно використовувати обидва підходи. Проблема імпортозаміщення вимагає комплексного обліку усіх факторів й особливостей країни, при цьому основними критеріями політики імпортозаміщення має бути економічна, соціальна та стратегічна доцільність.

Спроби держави створити умови для розширення бази самозабезпечення в продовольчій сфері не мають на меті дискредитувати іноземних виробників, а спрямовані, як зазначалося вище, на захист національної економіки. При цьому, вирішуючи зазначену проблему, необхідно враховувати ризики, пов'язані з імпортозаміщенням, серед яких можна виділити наступні:

- зниження конкурентоспроможності виробників та їхньої продукції за рахунок штучного зниження конкуренції з основними іноземними постачальниками;
- падіння ефективності всієї національної економіки, якщо імпортозаміщення продовольства виявляється за якісними характеристиками значно нижче аналогів продукції іноземних конкуруючих фірм;
- підвищення навантаження на бюджет.

Відзначимо два основних напрями реалізації програми імпортозаміщення в аграрному секторі економіки України. Перший напрям охоплює імпортні продовольчі товари, які вже виробляються в Україні, але в обмежених обсягах. Для цього важливо вирішити завдання модернізації вже існуючих сільськогосподарських підприємств з тим, щоб нарощувати виробництво необхідних обсягів продовольчої продукції. Другий напрям включає імпортні товари продовольчого призначення, які ще не виробляються в країні, але освоєння яких видається цілком можливим в короткостроковій перспективі. Відповідно в цьому випадку створення сучасних імпортозамінних господарств з гарантією конкурентоспроможності, як мінімум на внутрішньому ринку, має увійти в число першочергових програм державної економічної політики.

Пріоритетним завданням імпортозаміщення в Україні є, безумовно, розвиток відповідних галузей сільського господарства. При цьому вирішальним фактором у виробництві продовольства є не земельна площа та інші ресурси, а здатність держави і товаровиробників забезпечувати освоєння найсучасніших технологічних новацій та високу віддачу сільськогосподарських угідь.

Стратегія імпортозаміщення витіснення з внутрішнього ринку продукції іноземного походження цілком в змозі не тільки вирішити проблему екстенсивного зростання сільського господарства, а й забезпечити якісний стрибок національного АПК на новій технологічній основі. Іншими словами, проведення політики імпортозаміщення передбачає створення стимулів для розвитку відсталих галузей сільського господарства для забезпечення зростання їх конкурентоспроможності як на вітчизняному, так і на світовому ринку.

Необхідно відзначити, що перед країною поставлені нові завдання по досягненню рівня самозабезпеченості, що вимагає підвищення ефективності програми імпортозаміщення. Разом з тим, необхідно виділити основні перешкоди для вирішення проблеми імпортозаміщення та підвищення частки вітчизняної продукції в загальних ресурсах продовольства країни:

- відсутність масштабної цільової державної підтримки виробників, в зв'язку з чим виробництво імпортозамінних товарів не отримує достатніх стимулів, а також в цілому не скоординовано й малоефективно;
- низька інформованість виробників про існуючі заходи державної підтримки, а також труднощі її отримання;
- труднощі з кредитуванням виробництва, суперечливий характер кредитування аграрного сектора економіки України;
- слабка цінова підтримка державою сільськогосподарських підприємств.

Стратегія імпортозаміщення передбачає створення спеціальних стимулів щодо розвитку певних галузей сільського господарства та харчової промисловості для забезпечення їх конкурентоспроможності. Не підлягає сумніву гостра необхідність включення в стратегію імпортозаміщення розділу про державну фінансову

підтримку. Ряд вітчизняних дослідників з цього приводу висловлює такі доводи. По-перше, цінові, структурні й фінансові деформації вимагають адекватного державного регулювання відтворювального процесу аграрної сфери економіки. По-друге, положення вітчизняних товаровиробників посилюється в зв'язку з інтеграцією вітчизняного сільського господарства в систему світового ринку.

Разом з тим, на нашу думку, фінансування імпортозаміщення має свою специфіку. Полягає вона в тому, що таке фінансування має враховувати часовий чинник й орієнтуватися на відносно короткий термін реалізації проектів. Крім того, в рамках імпортозаміщення державна підтримка може бути ефективною за умови, що ресурси будуть спрямовані не на відтворення застарілих технологій, в тому числі управлінських, але й включати сукупність нових сучасних досягнень науки в сфері АПК.

До середини другого десятиліття ХХІ століття Україна вступила в якісно новий етап внутрішньогосподарських та зовнішньоекономічних трендів в своєму розвитку, які поставили її перед необхідністю координувати курс на самозабезпечення з правилами Світової організації торгівлі. Багатьма вітчизняними дослідниками була поставлена під сумнів можливість узгодження незалежного розвитку з вимогами лібералізації світової торгівлі, тим більше що правилами СОТ встановлюється пряма заборона на фінансування й стимулювання імпортозаміщення в агропромисловому секторі.

Ми не вважаємо дану позицію справедливою та обґрунтованою, знаходячи в ній ознаки недооцінки можливостей адаптації політики продовольчого самозабезпечення до нових умов світової торгівлі. Такі можливості містяться як в коригуванні системи продовольчого забезпечення відповідно до норм СОТ, так і в пошуку нових напрямів та механізмів, що дозволяють послабити часті загрози й тиск на аграрну політику України з боку зовнішніх економічних та політичних чинників.

Кундицький О.О. відмічає, що «...упровадження стратегії імпортозаміщення має узгоджуватися з вимогами СОТ, у тому числі – не може обмежувати принципи вільної конкуренції, вільного ціноутворення, рівності умов торгівлі для вітчизняних та іноземних товаровиробників, саме тому надзвичайно важливим при втіленні даної стратегії є чітке визначення ролі держави – як справедливого арбітра; інституту, що може впливати на процеси в економіці виключно економічними методами» [5].

У сучасних умовах для розвитку імпортозамінного виробництва «...першорядне значення має коригування норм і правил регулювання та фінансування агропромислового комплексу» [7]. Це напрямок фактично є програмою відмови від форм фінансування, що входять в «жовтий кошик» на користь методів, що відносяться до дозволеного «зеленого кошику». Так, наприклад, ліквідуються або скорочуються субсидії на оплату процентних ставок по фінансовому кредитуванню, часткову оплату вартості паливно-мастильних матеріалів й за іншими видами субсидування. Пряме субсидування не тільки суперечить принципам СОТ, але і перешкоджає підвищенню ефективності виробництва. У нових умовах воно стає допустимим лише у формі гарантованих закупівельних цін на продовольство з боку держави в період сезонно низьких ринкових цін. Отже, шлях вирішення проблеми – зміна структури та форм підтримки таким чином, щоб вивести ці кошти з «жовтого кошика», який постійно скорочують в «зелений», величина якого не обмежується. Саме цей шлях обрали переважна більшість держав-членів СОТ.

Система продовольчого забезпечення, яка існувала в Україні, а точніше, державного фінансування, була спрямована на підтримку виплат процентних ставок по кредитах, що видаються сільськогосподарським виробникам певної продукції, а також на пряму підтримку виробництва молока та молочної продукції. Ліквідація митного захисту і підтримки деяких видів сільськогосподарської продукції в результаті приєднання країни до СОТ призвела до виникнення кризових явищ, наприклад, в тваринництві.

Вихід, очевидно, полягає в переорієнтації на використання кредитів, орієнтованих не на виробництво конкретної продукції, а на підтримку самих сільгоспвиробників, тобто необхідне застосування принципу «диференціації» кредитів – під цим маєтись на увазі також фінансування таких сфер виробництва, як розвиток інфраструктури, забезпечення екології, дослідні роботи, в тому числі тих видів діяльності, які підвищують ефективність та якість сільськогосподарського виробництва конкретної продукції. Необхідно одночасно максимально задіяти потенціал «зеленого кошика» на всю його глибину через ініціацію внутрішніх продовольчих програм, стимулювання інноваційних проектів та соціального розвитку села, прискорення законодавчого оформлення списку несприятливих для ведення сільського господарства регіонів.

Важливим інструментом підтримки аграрного сектора повинен стати також новий механізм субсидування придбання сільгосптехніки, який відповідає правилам СОТ та передбачає надання субсидій виробникам цієї техніки на відшкодування втрат від її реалізації.

Важливим пріоритетом розвитку в сільській місцевості є врахування специфіки регіонів й розробка спеціальних програм розвитку для депресивних сільських місцевостей. Значна роль може також належати соціальної підтримки населення регіонів, що включає правовий захист сільських жителів як в умовах комерціалізації сільськогосподарських підприємств, так і в разі їх ліквідації.

Велика роль в питаннях продовольчої безпеки, включаючи питання імпортозаміщення, належить не прямим, а непрямим засобам фінансової підтримки АПК, зокрема, системі державного регулювання в сфері ціноутворення. Йдеться, перш за все, про використання таких механізмів як фіксація мінімальних гарантованих цін, а також державні інтервенції на ринку продовольчих товарів. Гарантовані ціни в цьому випадку повинні встановлюватися на рівні нижньої межі коливань середніх ринкових цін, дотримання яких має бути гарантоване закупівельними інтервенціями з боку держави на продовольчому ринку. Використання такого механізму для регулювання цін значно посилює захист виробників від тиску з боку монополістів, а також від слабо

прогнозованих коливань на ринку сільськогосподарської продукції та продовольства.

В рамках вдосконалення цінового механізму на ринку сільськогосподарської продукції необхідно упорядкувати механізм економічних відносин між виробниками, переробниками та продавцями на базі визначення реального внеску всіх учасників процесу. Встановлення ціни під впливом попиту та пропозиції спільно з державним регулюванням має сприяти раціональному розподілу ресурсів між галузями виробництва АПК.

Відмітимо, що вдосконалення системи державного регулювання цін з урахуванням зарубіжного досвіду стає нагальним завданням, від вирішення якого залежить формування продовольчого ринку і в той же час продовольчої безпеки країни. З огляду на всю складність становища сільського господарства, необхідний перегляд механізму ціноутворення, особливо з питання паритету цін. Що стосується споживчих цін, то як підкреслюють економісти-аграрії, «ціноутворення сільськогосподарської продукції та продовольчих товарів має бути соціально орієнтованим. Роздрібна ціна повинна притягувати споживача, а не відштовхувати» [4].

Орієнтація аграрної політики на імпортозаміщення повинна розглядатися в контексті загальних програм державного фінансування агропромислового комплексу країни. Це, втім, не виключає розробку спеціальних програм з імпортозаміщення стосовно окремих галузей і конкретних видів продукції, з передбаченими асигнуваннями в бюджетних витратах.

Для вирішення проблем, пов'язаних з імпортозаміщенням, є необхідною координація програми імпортозаміщення на державному та регіональному рівнях, а також вдосконалені механізми захисту внутрішнього ринку. Крім того, необхідна подальша робота щодо організаційно-правової координації з правилами СОТ державної підтримки вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції, включаючи вдосконалення механізму регулювання бюджетного фінансування сільського господарства та всієї продовольчої сфери.

У Всеукраїнському діловому журналі «Аграрний тиждень. Україна» зазначено, що «...стимулювання державою імпортозаміщення може відбуватися способом підтримки підприємств у тих галузях, де вони цілком здатні конкурувати за ринок із іноземними постачальниками, а також впливу на зовнішніх постачальників, щоб заохотити їх до створення в Україні складальних виробництв із дедалі більшою його локалізацією. Держава може робити це через лізингові та кредитні програми для громадян і компаній на її території, що поширюватимуться лише на вироблені/зібрані в нас товари; надавати кредити в національній валюті на умовах, аналогічних до тих, на яких їх залучають іноземні компанії-конкуренти; передбачити податкові канікули для новостворюваного бізнесу та нових проектів уже наявних компаній; забезпечити режим оперативного вирішення проблем з отриманням дозвільної документації, відведення землі, підключення до комунікацій новостворюваних виробництв тощо. Не менш важливою є продумана та якісна політика інформування, навчання потенційних підприємців, менеджменту та виробничого персоналу для майбутніх імпортозамісних виробництв. Адаже часто як потенційні підприємці, так і працівники не знають, де і як можуть себе знайти, не емігрувавши. Можливо, на певному етапі є сенс державним коштом, а також за доступні для цієї мети ресурси міжнародних фондів й організацій запрошувати для консультування та передачі знань менеджерів та інших фахівців з-за кордону, які запустили б і налагодили відповідні виробництва в Україні» [7].

Як показала світова практика, до важливих засобів досягнення продовольчої безпеки та імпортої незалежності відноситься правильно організована система зовнішньоекономічного регулювання в сфері агропромислового комплексу. За словами економіста Антипова О.В., «...недостатньо регульована зовнішня торгівля представляє собою загрозу продовольчій безпеці країни» [1].

До завдань зовнішньоторговельної політики в продовольчій сфері відноситься, з одного боку, захист вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції від недобросовісної та надмірної конкуренції з боку зарубіжних постачальників, а з іншого - сприяння наповненню вітчизняного ринку, підтримка зовнішньоторговельних компаній та захист споживачів від недоброякісної продукції.

Згідно сучасним теоріям світової економіки, участь держави в міжнародному поділі праці та торгівлі забезпечує зростання економічного добробуту вітчизняної економіки. Разом з тим ефективна участь національного господарства в міжнародному поділі праці можна забезпечити лише за рахунок лібералізації регулювання міжнародної торгівлі.

Лібералізація зовнішньої торгівлі створила умови, за яких Україна перетворилася на великого імпортера продовольства. Слід нагадати, що з багатьох видів товарів вона перейшла пороговий рівень безпеки. За оцінками деяких дослідників, імпорт продовольства становить на сьогоднішній день 25-35%, при цьому частка імпорту у великих мегаполісах країни досягла приблизно 50-60%. Український імпорт не сприяв технічному переозброєнню сільського господарства і повному забезпеченню поточних споживчих потреб. Така імпортна політика призвела до підриву цілого ряду вітчизняних галузей, включаючи тваринництво і птахівництво, рослинництво і виробництво сільгосптехніки, до серйозного погіршення становища багатьох вітчизняних товаровиробників. Необґрунтована імпортна залежність держави за деякими видами продовольства суттєво впливає на стан фінансової безпеки, так як обумовлює використання валютних резервів країни, створюючи при цьому зростання зовнішньої заборгованості.

Висновки.

Пріоритетним завданням вітчизняної аграрної політики стала необхідність здійснення заходів щодо зниження імпортої залежності від зарубіжних виробників. Як уже зазначалося, національна економіка, перш за все, повинна бути орієнтована на продовольче самозабезпечення, тоді як участь у міжнародному поділі праці

має відігравати лише супутню роль. У зв'язку з цим, як нам представляється, обгрунтованим є думка про необхідність переходу від політики лібералізації зовнішньої торгівлі продовольчими товарами до політики аграрного протекціонізму на основі зваженого зовнішньоторговельного захисного механізму та державної підтримки вітчизняного ринку продовольчих товарів.

В узагальненому вигляді можна зробити висновок, що пріоритетним напрямом в забезпеченні продовольчої безпеки та незалежності України стала орієнтація уряду на імпортозаміщення в продовольчій сфері. Це завдання поставлено вперше, раніше воно не ставилася. Тому вирішення його вимагає розробки науково обгрунтованих методів проведення імпортозаміщення з урахуванням багатого досвіду багатьох країн, які активно проводили імпортозаміщення.

Література.

1. Антипов О.В. Продовольственная безопасность страны в условиях ВТО: материалы XIX международной научно-практической конференции. 2014. №19. С. 56-58.

2. Дайнеко А., Береснев Д. Экспортная ориентация экономики как фактор импортозамещения. Банківський вісник. 2011. Лист. – С. 24–30.

3. Дунаев И., А. Кирюхин. Разработка программ импортозамещения на этапе структурной модернизации экономики приграничной украинской области. Забезпечення сталого розвитку економіки на макро- та макрорівнях. – Одеса : Центр екон. дослід. і розв., 2011. С. 14–16.

4. Жаліло Я., Гацько В. Проблеми формування сучасних засад політики імпортозаміщення в Україні. Економічна політика. 2006. №1. URL: http://www.niisp.org/vydanna/panorama/issue.php?s=epol2&issue=2006_1.

5. Кундицький О.О. Стратегія державного регулювання імпортозаміщення в аграрному секторі України. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2015. №10. С.60-62.

6. Пріоритети імпортозаміщення у стратегії модернізації промисловості України. Аналітична доповідь. К. : НІСД. 2012. С. 7–8.

7. Чи можливе в Україні імпортозаміщення. URL: <http://a7d.com.ua/novini/27714-chi-mozhlive-v-ukrayin-mportozamschennya.html>.

References.

1. Antipov, O.V. (2014), “Food safety of the country in the conditions of the WTO”, Materials XIX mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoy konferencii [Materials of the XIX International Scientific and Practical Conference], vol. 19, pp. 56-58.

2. Dineko, A. and Beresnev, D. (2011), “Export orientation of the economy as a factor of import substitution”, Bank messenger, vol. 1, pp. 24-30.

3. Dunaev, I. and Kiryukhin, A. (2011), *Rozrobotka prohramm ymportozamescheniya na etape strukturnoj modernyzatsyy ekonomiky pryhranychnoj ukraynskoj oblasti. Zabezpechennia staloho rozvytku ekonomiky na makro-ta makrorivniakh.* [Development of import substitution programs at the stage of structural modernization of the economy of the border Ukrainian region. Morning rozvitku economics on the macro-macroeconomics], Tsentr ekon. doslid. i rozv., Odessa, Ukraine.

4. Zhalilo, Y. and Gatsko, V. (2006), “Problems of formation of modern principles of import substitution policy in Ukraine”, Available at: http://www.niisp.org/vydanna/panorama/issue.php?s=epol2&issue=2006_1 (Accessed 10 Jan 2019).

5. Kunditsky, O.O. (2015), “The strategy of state regulation of import substitution in the agrarian sector of Ukraine”, Scientific Herald of the International Humanitarian University, vol. 10, pp. 60-62.

6. National Institute for Strategic Studies (2012), *Priorytety importozamischennia u stratehii modernizatsii promyslovosti Ukrainy. Analitychna dopovid* [Priorities of import substitution in the strategy of modernization of industry in Ukraine. Analytical report], NISS, Kiev, Ukraine.

7. Ahrarnyj tyzhden'. Ukraina (2018), “Is it possible import substitution in Ukraine”, Available at: <http://a7d.com.ua/novini/27714-chi-mozhlive-v-ukrayin-mportozamschennya.html> (Accessed 10 Jan 2019).

Стаття надійшла до редакції 17.01.2019 р.